

dr hab. Hubert Czerepok prof. AS

Szczecin 20.11.2021

Katedra Filmu

Wydział Sztuki Mediów

Akademia Sztuki w Szczecinie

Recenzja pracy doktorskiej Pani mgr Michaliny Bigaj zatytułowanej "Natura jako trickster. Metoda pracy twórczej" sporządzona w związku z przewodem doktorskim w dziedzinie sztuk plastycznych, w dyscyplinie artystycznej - sztuki piękne, wszczętym przez Wydział Sztuki Mediów Uniwersytetu Artystycznego im. Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu.

Podstawowe dane o kandydatce.

Pani Michalina Bigaj urodziła się 16.12.1991 w Katowicach. W latach 2010–2015 odbyła jednolite studia magisterskie na Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie, na Wydziale Rzeźby. W latach 2014–2015, w ramach programu Erasmus+, studiowała na Universität der Künste, Fakultät Bildende Kunst w Berlinie. W roku 2016 rozpoczęła Studia Doktoranckie na Wydziale Sztuki Mediów, na Uniwersytecie Artystycznym w Poznaniu. W dniu 28.02.2018 złożyła na ręce Dziekana Wydziału Komunikacji Multimedialnej, dr hab. Piotra Chojnackiego prof. UAP, podanie o wszczęcie procedury przewodu doktorskiego.

Promotorem recenzowanej pracy doktorskiej jest prof. Marek Wasilewski.

Ocena dorobku artystycznego.

Pani Michalina Bigaj jest aktywną artystką. Jej dorobek wystawienniczy obejmuje sześć wystaw indywidualnych i wiele zbiorowych, które miały miejsce w renomowanych instytucjach sztuki w kraju i za granicą. Z wystaw indywidualnych chciałbym wymienić następujące: wystawę "Wyspa" w Galerii Art Agenda Nova w Krakowie (2016); "disingenuous nature / neupřímna příroda" w Kostka Gallery, w MeetFactory, w Pradze, w Czechach (2017); "Red Greenhouse" w Centrum Rzeźby Polskiej w Orońsku, w Galerii Oranżeria (2018). Jest również współautorką performance realizowanych wspólnie z Magdaleną Lazar (w 2019 roku w Exgirlfriend Gallery w Berlinie, oraz w 2021 roku w Zachęcie – Narodowej Galerii Sztuki w Warszawie). Jeśli chodzi o wystawy i projekty zbiorowe, w których brała udział doktorantka, to pozwolę sobie nie wymieniać wszystkich, lecz wspomnę kilka z nich, moim zdaniem najbardziej reprezentatywnych: 2014 – 7 Triennale Młodych „Kunszt”, Centrum Rzeźby Polskiej, Orońsko; 2015 – Triennale

Młodych we Lwowie, Muzeum Ikon, Kongres „Kultura dla Partnerstwa Wschodniego”, Lwów, Ukraina; 2016 – “17 km w linii prostej”, Mazowieckie Centrum Sztuki Współczesnej “Elektrownia”, Radom; 2017 – “Forms Of Everydayness”, Latarka, Instytut Polski w Budapeszcie, Węgry; “Triangel”, Instytut Polski w Düsseldorfie, Niemcy; 2018 – “Zwierzęta domowe”, Galeria Bunkier Sztuki, Kraków; “Artistry. 100 Years Of Polish Sculpture”, Art Museum Bourse / National Museum in Riga, Łotwa; 2019 – “Magazyn zbiorów”, Miejski Ośrodek Sztuki, Gorzów Wielkopolski; “Natura w sztuce”, Muzeum Sztuki Współczesnej MOCAK, Kraków; “Zooestetyka. Zwierzęta w sztuce”, Muzeum Narodowe w Szczecinie, Muzeum Sztuki Współczesnej; 2020 – “Wer im Glashaus sitzt, sollte nicht mit Steinen werfen”, Kunsthaus Wiesbaden, Niemcy; “Nie rzuca się kamieniami, mieszkając w szklanym domu”, Centrum Rzeźby Polskiej w Orońsku, Galeria Oranżeria, Polska; “Komorebi – ekoprojekt (nie tylko) dla dzieci”, Galeria Sztuki Współczesnej BWA w Katowicach, Polska.

W latach 2016 - 2020 mgr Michalina Bigaj zatrudniona była jako asystentka w Pracowni Projektowania Architektoniczno-Rzeźbiarskiego w Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie, a od roku 2020 pełni funkcję kierowniczkę Zakładu Technik Prezentacji i Kreacji Cyfrowej na Wydziale Rzeźby tej samej uczelni.

W swojej twórczości artystka wykorzystuje różne media, swobodnie porusza się pomiędzy rzeźbą, obiektem, fotografią, performance i wideo. Starannie dobiera adekwatną formę do idei, którą chce w danym momencie zaprezentować. Obszarem jej zainteresowań jest koegzystencja człowieka i przyrody. W swoich realizacjach artystka podejmuje się nakreślenia skali wpływu działalności człowieka na środowisko naturalne. Począwszy od pracy “30 dni dla natury” z roku 2014, która była miesięcznym performance dokamerowym, podczas którego artystka kładła się nago w rozmaitych miejscach w lesie, na łące, wchodząc tym samym w bezpośrednią interakcję z przyrodą, bada ona kruchą relację pomiędzy człowiekiem a naturą. Fotograficzna dokumentacja śladów i podrażnień skóry powstałych w wyniku kontaktu z różnymi podłożami jest egzemplifikacją niemożliwości odbudowania symbiozy człowieka z naturą. Kolejne realizacje takie jak: “Erupcja domowa”, “ W cieniu”, “Chmura pyłu przesuwana na wschód”, które znalazły się na indywidualnej wystawie artystki w Galerii Art Agenda Nova w Krakowie, w roku 2016, kontynuują wątek utraty połączenia z naturą, prezentując naturalne zagrożenia, na które wystawia nas nasza planeta. “Disingenuous Nature” – wystawa artystki w MeetFactory w Pradze, z roku 2017, składa się z prac przedstawiających wyobrażenia przyrody wytworzone w całkowicie sztuczny sposób. Obiekty i wydruki prezentowane na tej wystawie to hybrydowe fantazmaty, imitacje roślin, które nie posiadają swojego odpowiednika w naturze. Instalacja “Red Greenhouse” zaprezentowana w Galerii Oranżeria, w Centrum Rzeźby Polskiej w Orońsku, w roku 2018, zainspirowana została przemysłową uprawą roślin, do której wykorzystuje się wyłącznie sztuczne światło. Artystka wypełniła przestrzeń galerii czerwonym światłem i usytuowała w niej artefakty

imitujące świat roślinny. Jedną z ostatnich realizacji "I Memorized It, It Did Not Have The Aroma" z roku 2019 eksploruje wątek osobisty autorki – wrodzony brak możliwości odczuwania zapachów.

Ocena pracy doktorskiej mgr Michaliny Bigaj – dzieła artystycznego oraz części opisowej.

Część praktyczna pracy doktorskiej składa się z obiektów: "Tipping Points", "Objects In Mirror Are Closer Than They Appear", "Melting Down"; litografii "Waterfall On Fire", oraz filmu wideo "Bez tytułu".

Praca "Tipping Points" składa się ze stalowego stelażu oraz umieszczonych na nim porcelanowych talerzy. Stelaż swoim kształtem przypomina kikut martwego drzewa, na którym wiszą uschnięte owoce – artefakty ilustrujące punkty krytyczne dla naszej cywilizacji. Wykonane w ceramicznych talerzach reliefy przedstawiają obrazy świata, który się skończył. Widzimy na nich: zmieniony w wyniku podniesienia się poziomu oceanów i mórz kształt kontynentu europejskiego, widok dziury ozonowej, martwego ptaka, statek dryfujący przez kawałki topiącego się lądolodu, krople deszczu, kształt nowego kontynentu, który miałby powstać za ok. 250 mln lat na skutek kolizji obu Ameryk z Afryką i Eurazją.

Praca "Objects In Mirror Are Closer Than They Appear" to lustro o wymiarach 60x90 cm, na którym namalowany został tytułowy tekst. W krajach takich jak USA, Kanada, Indie, Nepal czy Korea Południowa, zdanie to grawerowane jest obowiązkowo na lusterkach bocznych samochodu od strony pasażera. W przeciwieństwie do Europy, producenci pojazdów w USA stosują dwa rodzaje lusterek - te od strony pasażera są wypukłe, a od strony kierowcy płaskie. Dzięki użyciu wypukłych manewr wyprzedzania wydaje się być bardziej bezpieczny, ponieważ ich zakrzywienie pozwala na redukcję martwego pola widzenia. Płaskie lustro natomiast, znajdujące się po stronie kierowcy, zapewnia dokładniejsze odwzorowanie tego, co znajduje się za samochodem, przy ograniczeniu pola widzenia.

Obiekt "Melting down" jest rzeźbą - świecą wykonaną z wosku sojowego o wymiarach 47x 30x19 cm. Jej kształt przywodzi na myśl najwyższy masyw górski Ameryki Północnej znajdujący się na Alasce - Denali, znany również jako Mount McKinley. Wygaszone knoty świecy stają się metaforą śladów ingerencji człowieka w pejzaż.

Litografia "Waterfall On Fire", o wymiarach A3, przedstawia widok na islandzki wodospad Dettifoss. Obraz jest ciemny i oleisty, brakuje w nim światła. Praca jest metaforą dla nieprzytomnie rosnącej ilości wydobywania ropy na świecie.

"Bez tytułu", czas trwania 12:53, jest esejem filmowym, w którym pojawiają się fragmenty prac z wystawy. Film rozpoczyna się ujęciem z drona, na którym widzimy las. Następnie

przechodzimy do sytuacji zaaranżowanej we wnętrzu, gdzie kamera powoli podnosi się na obiekt wykonany z wosku - palącą się świecę. Rozpoznajemy obiekt z wystawy. W powolnym tempie oglądamy topiący się wosk. Narrator pojawiający się w formie napisów opowiada o świecie bez światła, w którym substytutem Słońca są sztuczne transmitery energii słonecznej, a ocaleli ludzie muszą przystosować się do nowych porządków i bezruchu. Kolejnym kadrem jest ujęcie ukazujące pracę "Objects In Mirror Are Closer Than They Appear", podczas którego kamera kontynuuje ruch w górę. Następujące po nim ujęcie przedstawia górską rzekę sfotografowaną na zbliżeniu, z drona. Zaczynamy słyszeć dźwięk szumu wody. Kolejna scena przedstawia mieszanie się cieczy i ziaren materii (być może piasku). Oniryczne zdjęcia prowadzą nas do kadru, w którym widzimy półkę z książkami - są to pozycje podejmujące zagadnienie kryzysu klimatycznego. Pojawia się ludzka ręka, która energicznie zabiera jedną z książek. Wracamy do ujęć z drona, obserwujemy las z lotu ptaka, narrator opowiada nam o wyostrzeniu się zmysłu wzroku oraz utracie węchu przez populację. Kolejna scena przedstawia talerze z reliefami znane nam z pracy "Tipping Points" uzupełnione o narrację o zanikających relacjach międzyludzkich (tutaj również zaobserwować możemy obecność człowieka, która uwidacznia się poprzez ruch szklanki z wodą). Wracamy do zbliżeń na palącą się świecę - masyw górski - płomień pali się statycznie w ciszy. Nagle zostaje zdmuchnięty. Ściemnienie do czerni. Koniec. Czy to happy end?

Prace wchodzące w skład wystawy doktorskiej przesiąknięte są rodzajem zimnej melancholii, są artefaktami teraźniejszości, które cytując zdanie z wiersza Cali Gurewicza "Pamięć tej chwili z odległości lat, które miną" pochodzącego z tomu "Poezje nowohebrajskie", stają się jedynymi śladami naszego istnienia.

Wszystko wskazuje na to, że katastrofy nie da się zatrzymać. Czy wobec tej perspektywy pozostaje nam tylko nostalgiczne spoglądanie na świat, którego byliśmy częścią?

Refren utworu "Nie za miłe wiadomości" rozpoczynającego dwupłytowy album grupy Fisz Emade Tworzywo "Ballady i protesty" z 2021 roku zdaje się doskonale dopełniać wizję wykreowaną przez doktorantkę:

*"Twój świat zaczyna płonąć,
Bo mój świat od dawna płonie,
Tym razem to nie fajerwerki,
To nie zimne ognie."*

Tekst pracy doktorskiej podzielony został na dziewięć rozdziałów oraz bibliografię. Rozdział pierwszy, będący jednocześnie wstępem, określa zakres niniejszej dysertacji założenia towarzyszące doktorantce podczas pracy nad doktoratem.

Rozdział drugi, zatytułowany "Obrazowanie antropocenu", zarysowuje zakres artystycznych kontekstów i poszukiwań doktorantki.

W kolejnych rozdziałach mgr Michalina Bigaj podejmuje się klasyfikacji działań artystycznych będących przykładami rozmaitych strategii artystycznych będących reakcją na kryzys klimatyczny i pogłębiający się kryzys epoki antropocenu.

Swoją podróż przez świat praktyki artystycznej autorka zaczyna od przywołania metodologii dokumentowania procesów zmian jakie zachodzą na naszej planecie. Odwołuje się do działań artystów lat 60 ubiegłego wieku (Robert Smithson, Michael Heizer, Dennis Oppenheim, Nancy Holt, James Turrell) jako prekursorów współczesnych działań w przestrzeni pozagaleryjnej. Szczegółowo opisuje realizację "Time Landscape" Allan'a Sonfist'a - w 1978 roku (na jednoarowej działce na Manhattanie, wspólnie z mieszkańcami, artysta posadził gatunki roślin występujących tam w czasach poprzedzających kolonizację).

Kolejna część dysertacji prezentuje strategie krytyczne wobec działań niszczących ekosystem. Pojawiają się nazwiska: Hans'a Haacke (omawiana jest jego realizacja "Rhine Water Purification Plant") oraz Agnes Denes i jej praca "Wheatfield" z roku 1982.

"Działania aktywistyczne" to rozdział poświęcony praktykom artystek i artystów, którzy poprzez swoje działania bezpośrednio starają się uświadomić odbiorcy stan zagrożenia w jakim znajduje się nasza planeta. Pojawiają się opisane realizacje Amy Balkin, Tue Greenfort'a, Tea'y Mäkipää'y, Olafura Eliassona. Z rodzimych przykładów doktorantka wymienia duet Tatiana Czekalska i Leszek Golec oraz Dianę Lelonek.

Rozdział "Działania dokumentacyjne" przynosi analizę pracy Angeliki Markul "Welcome to Fukushima" sytuując ją w kontekście koncepcji hiperobiektyw Timothy'ego Mortona.

"Działania zapożyczone" zaznajamiają nas z strategiami artystycznymi Karoliny Żyniewicz i Richard'a Pell'a.

Kolejny rozdział "Działania nie-ludzkie" opisuje przykłady praktyk artystycznych rozgrywających się na przecięciu aktywności artysty i natury. Omawiane są realizacje Elvina Flamingo oraz Micheal'a Burton'a.

Metodologie opisywane przez doktorantkę prowadzą ją do konkluzji: *"W związku z tym, wykorzystując świadomość ciągłego zapośredniczenia, sztuka może i powinna stawać się łącznikiem pomiędzy różnymi porządkami rzeczywistości – pełnoprawnym aktorem/ podmiotem czy dekodelem perspektyw – i stwarzać sieć, która umożliwi nam obrazowanie antropocenu."* (str. 24)

Rozdział "Natura jako trickster – Trickster, Gaia i oddawanie sprawczości" jest analizą performatywnej praktyki artystycznej prowadzonej przez artystkę. Ta część pracy doktorskiej wyczerpująco zaznajamia nas z kulturowymi i filozoficznymi kontekstami metod pracy i stanowi klucz do rozumienia prac wchodzących w skład wystawy doktorskiej.

Konkluzja.

Obie części, praktyczna i opisowa, pracy doktorskiej mgr Michaliny Bigaj, tworzą dystopijną opowieść o wyobrażeniach natury powstałych w świecie, w którym brakuje z nią kontaktu. Historia ta jest dojmującym świadectwem samotności i bezradności człowieka wobec tego co nieuchronne. W świecie wykreowanym przez artystkę ludzie funkcjonować mogą tylko zasadach na podobnych do tych, w których przyszło żyć postaciom w filmie "Melancholia" Larsa von Triera, w oczekiwaniu na piękny, estetyczny koniec.

Dysertacja oraz praca artystyczna mgr Michaliny Bigaj spełniają wszystkie wymogi formalne i stanowią istotny wkład w rozwój współczesnej praktyki artystycznej.

Doktorantka prezentuje umiejętności, które uważam za całkowicie wystarczające do prowadzenia samodzielnej pracy artystycznej i dydaktycznej. Dlatego też, zgodnie z Art.13. Ust.1. ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki oraz przepisów rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, wnioskuję o przyznanie mgr Michalinie Bigaj stopnia doktora.

Hubert Czerepok

